

> Retouradres Postbus 20701 2500 ES Den Haag

de Voorzitter van de Tweede Kamer
der Staten-Generaal
Plein 2
2511 CR Den Haag

Ministerie van Defensie

Plein 4
MPC 58 B
Postbus 20701
2500 ES Den Haag
www.defensie.nl

Datum 31 januari 2020
Betreft Financiële gevolgen van de schorsing van Turkije uit het F-35 programma en van de deelname aan de *block buy*

Onze referentie

BS2020001089

Afschrift aan

de Voorzitter van de Eerste
Kamer der Staten-Generaal
Binnenhof 22
2513 AA Den Haag

*Bij beantwoording datum,
onze referentie en betreft
vermelden.*

In deze brief informeer ik u over de huidige financiële gevolgen voor het Nederlandse project Verwerving F-35 als gevolg van de schorsing van Turkije uit het F-35 programma. De huidige geraamde meerkosten zijn gebaseerd op beschikbare tussentijdse ramingen van het F-35 *Joint Program Office* (JPO) voor de 46 Nederlandse F-35 jachtvliegtuigen. Met deze brief informeer ik u ook over een financiële meevaller voor het project Verwerving F-35 als gevolg van de zogeheten *block buy*.

Als gevolg van de levering van het Russische S-400 luchtverdedigingssysteem aan Turkije is door de Verenigde Staten besloten Turkije te schorsen uit het F-35 programma. De schorsing van Turkije uit het F-35 programma heeft financiële gevolgen voor de partners in het programma. De kostenverdeelsleutel van de gedeelde kosten voor de partners, de *cost share ratio* (CSR), binnen het F-35 programma is gewijzigd. In de twintigste voortgangsrapportage project Verwerving F-35 (Kamerstuk 26488, nr. 451) was reeds vermeld dat dit voor Nederland betekent dat het percentage stijgt van 1,198 procent naar 1,238 procent. Ook wijzigen de Nederlandse kosten als gevolg van het verplaatsen van productie uit Turkije en het aanpassen van specifieke kostenverdeelsleutels tussen landen onderling.

De schorsing van Turkije betekent voor Nederland voor de eerder bestelde 37 toestellen een huidige geraamde totale kostenverhoging van ongeveer € 60,0 miljoen¹ over de gehele levensduur² van de F-35. Voor de additionele negen toestellen, die eind 2019 bij het JPO zijn besteld, is de huidige geraamde totale kostenverhoging ongeveer € 15,0 miljoen over de hele levensduur.

Naast de meerkosten als gevolg van de schorsing van Turkije kent het project Verwerving F-35 een geraamde financiële meevaller op de investeringen. Op

---

¹ Alle genoemde bedragen in euro's zijn inclusief btw.

² Het ontwerp van de F-35 heeft als basis een levensduur van minimaal 30 jaar of 8000 vliegreuren per toestel.

basis van contractinformatie is het effect van de *block buy* op de gemiddelde kale stuksprijs voor de Nederlandse toestellen geactualiseerd. Dit resulteert in een eenmalige kostendaling van € 101,8 miljoen ten opzichte van de ramingen van de twintigste voortgangsrapportage.

De eerstvolgende voortgangsrapportage zal gebaseerd zijn op de in totaal 46 bestelde F-35-toestellen. In de dan geactualiseerde ramingen voor deze vliegtuigen zijn de financiële effecten van de schorsing van Turkije en de financiële meevaller van de *block buy* verwerkt. De financiële inpasbaarheid van de definitieve ramingen binnen de Defensiebegroting wordt integraal in de jaarlijkse voortgangsrapportage gezien, die uw Kamer conform de uitgangspuntennotie groot project Verwerving F-35 (kenmerk 2019Z03999/2019D09255) uiterlijk met Prinsjesdag ontvangt.

DE STAATSSECRETARIS VAN DEFENSIE

Drs. B. Visser